

Ganzenpleisterplaatsen in Nederland : De omgeving van Beetsterzwaag en Gorredijk

door

J. PHILIPPONA

Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het
Natuurbehoud (mededeling nr. 117)

(met plaat 3 en 4)

(The surroundings of Beetsterzwaag and Gorredijk as a haunt for geese)

I. Inleiding.

In de publikatie over het voorkomen van de Kolgans (Philippona en Mulder, 1960) zijn de pleisterplaatsen in Nederland meestal slechts als zodanig genoemd. Enige gebieden (o.a. het hier behandelde) werden kort beschreven. Het is echter van belang over afzonderlijke pleisterplaatsen van verschillende soorten ganzen meer bijzonderheden te geven. Mörzer Bruyns (1957 en 1960) schreef reeds dergelijke artikelen over het belang van de Bant bij de Lauwerszee als pleisterplaats voor Brandganzen en van de Putting in oostelijk Zeeuws-Vlaanderen als pleisterplaats voor Kolganzen. De opzet van deze en komende publikaties is o.m. een leidraad te bieden bij het treffen van de in de toekomst vaak zeer noodzakelijke beschermingsmaatregelen. De artikelen zullen vrij beknopt blijven. Uitvoeriger gegevens blijven rusten in het RIVON-archief.

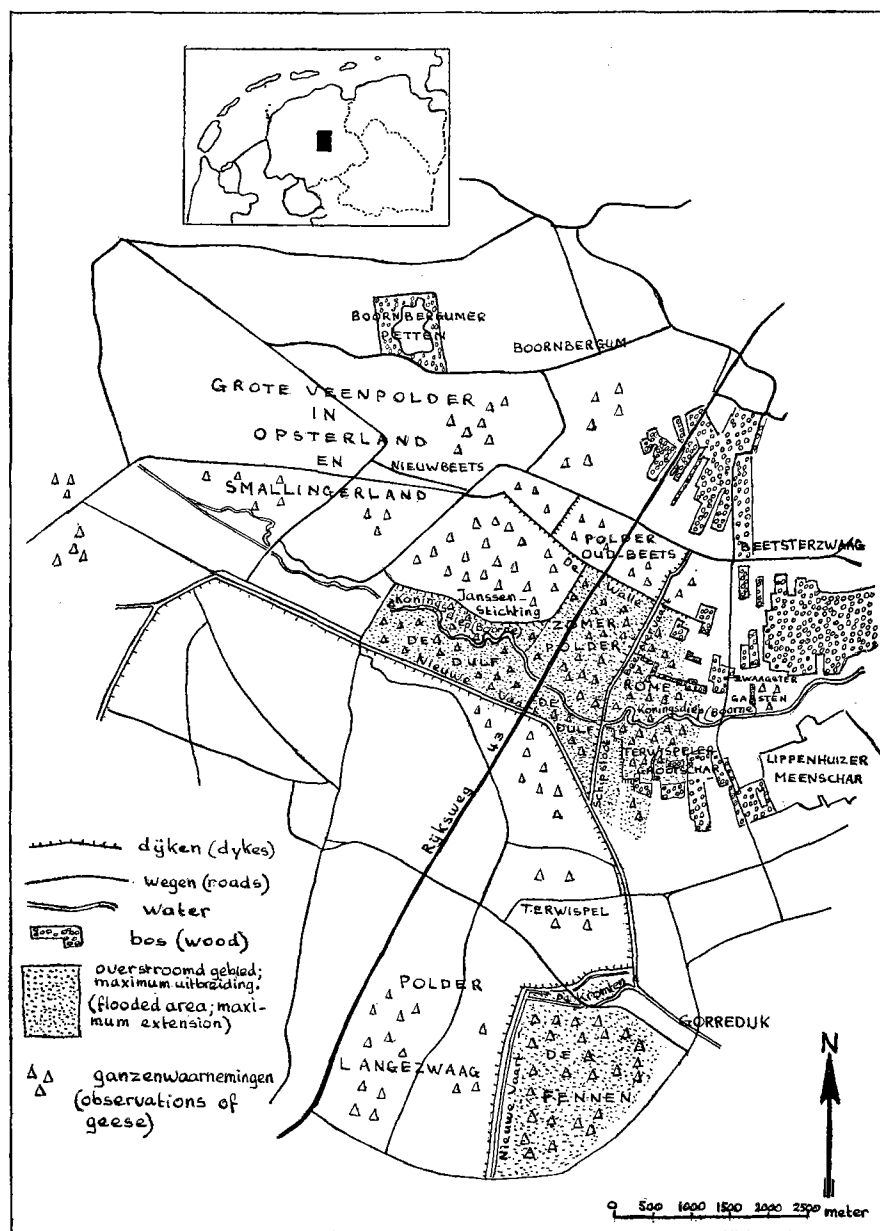
Voor het samenstellen van dit artikel werd gebruikgemaakt van waarnemingen uit het RIVON-archief. Voor de jaren 1945—1960 zijn daarin voor 37 data gegevens vermeld. Verder bezochten Th. Mulder en J. Philippona op ongeveer 40 waarnemingsdagen in de winters van 1957-1958 tot en met 1960-1961 de omgeving van Beetsterzwaag en meestal ook die van Gorredijk.

De literatuur over het gebied als pleisterplaats voor ganzen, is tamelijk schaars. Enige gegevens zijn verder te vinden bij: Kussendrager (1959), Mörzer Bruyns (1958), Philippona (1961), en Zijlstra en Van der Veen (1958).

Van de volgende personen zijn waarnemingen opgenomen: S. Braaksma, Dr. G. A. Brouwer, M. de Haan, Mr. J. Kist, Mr. T. Lebret, C. G. van Leeuwen, H. T. van der Meulen, Dr. M. F. Mörzer Bruyns, Th. Mulder, Prof. Dr. G. J. van Oordt, J. Philippona, M. J. Tekke, A. Timmerman, F. Veenstra, Prof. Dr. K. H. Voous, Dr. J. Wilcke, L. Zijlstra.

Alle medewerkers die via het RIVON-archief hun gegevens beschikbaar stelden, ontvangen hiervoor veel dank.

II. Ligging. (Topografische kaarten 1 : 25.000, bladen 11 B, D, E, F, G, H) In de gemeenten Opsterland en Smallingerland in het oosten van Friesland

De omgeving van Beetsterzwaag en Gorredijk.
(The surroundings of Beetsterzwaag and Gorredijk).

ligt in de buurt van de plaatsen Beetsterzwaag en Gorredijk vanouds een belangrijk ganzengebied. Op de kaart is aangegeven welke terreinen voor de ganzen van belang zijn. Deze terreinen zijn meestal voorzien van de namen die voorkomen op de Topografische of de Waterstaatskaarten.

III. Grondsoorten. (Geologische kaarten 1 : 50.000, 11 Heerenveen, kwartbladen I en III.)

In het grootste deel van het gebied bestaat de bodem uit veen. In het oosten (Rome, Terwispeler Grootschar) is het veendek meestal dunner dan 8 dm en rust het op fluvio-glaciaal zand. Vlak ten oosten daarvan verschijnt dit zand aan de oppervlakte.

IV. Waterhuishouding. (Waterstaatskaarten 1 : 50.000, 11 Heerenveen, bladen west en oost).

Op deze kaarten zijn de namen van de verschillende polders te vinden. De Grote Veenpolder in Opsterland en Smallingerland, de polder Oud-Beets, benevens enige andere terreinen, worden goed bemalen en ondervinden nooit wateroverlast. De Miedlanden (de Zomerpolder en het waterschap De Dulf) zijn gedeeltelijk slechts door lage kaden omringd. Bij zeer hoge standen in het aangrenzende boezemwater (Nieuwe Vaart) komen deze complexen langdurig en vrij diep (40—90 cm) onder water te staan (bv. december 1960 tot en met maart 1961). In de meeste jaren komen hier echter geen overstromingen voor. Rome en de Terwispeler Grootschar vormen laag (onbedijkt) boezemland. Deze terreinen staan bij hoge boezemstanden in het Ouddiep (Koningsdiep of Boorne) spoedig gedeeltelijk dras of blank (waterdiepte sterk wisselend; gemiddeld 5—50 cm). Hetzelfde geldt voor de Fennen bij Gorredijk. De soms zeer uitgebreide overstromingen (honderden ha) in de laatstgenoemde gebieden duren vaak echter niet zo lang. Het water stroomt af als het boezempeil daalt. Geringere oppervlakten (enige tientallen tot honderd ha totaal of zelfs meer) blijven hier echter meestal het grootste deel van de winter blank staan.

We zullen zien dat de winteroverstromingen voor het voorkomen van de ganzen van essentieel belang zijn.

V. Landschap en begroeiing.

Het landschap is plaatselijk minder open dan van de meeste ganzenpleisterplaatsen in ons land. Bij Beetsterzwaag worden de wijdse hooilanden langs het Koningsdiep door bospartijen begrensd (zie Plaat 3, foto 1). In Rome en de Terwispeler Grootschar kunnen de ganzen vaak door middel van sluippartijen door het bos benaderd worden. Enige percelen zijn zelfs aan drie zijden door houtwallen (hoogte 3—10 m) omgeven. Deze percelen zijn minstens 200 m breed en enige honderden meters lang (zie Plaat 3, foto 2). Ze lopen uit op de niet door geboomte begrensde open hooilanden.

Ten westen van de Beetstervaart is het landschap open. Plaat 4, foto 3

geeft een indruk van deze gebieden bij niet-overstroomde staat. Ook het wijdse landschap van de Fennen bij Gorredijk maakt ondanks rijen kleine bomen langs sommige sloten, een open indruk (Plaat 4, foto 4). In de Miedlanden en de Fennen staan langs enige waterlopen (Ouddiep, Kromten en Ee) stroken riet.

De ganzen pleisteren hier uitsluitend op grasland. Dat is soms van goede kwaliteit, zoals in de Grote Veenpolder, soms betreft het overgangsgrasland, zoals veel in de Miedlanden. In Rome en de Terwispeler Grootschar liggen grote oppervlakten schrale hooilanden; ook bestaan hier nog enige percelen blauwgrasland.

De waarnemingen wijzen tot nu toe niet op een voorkeur van de ganzen voor een bepaalde kwaliteit grasland bij het voedselzoeken. Op de 40 eigen waarnemingsdagen werden de vogels ongeveer even vaak waargenomen in drie wat kwaliteit van het grasland betreft nogal uiteenlopende complexen: a) Rome-Terwispeler Grootschar, b) Miedlanden, c) Grote Veenpolder. Op dit gebied zou echter nog heel wat detailonderzoek verricht kunnen worden.

VI. Het voorkomen van de ganzen.

A. Het voorkomen in het verleden.

Hierover kon de heer O. Dam te Beetsterzwaag enige inlichtingen geven. De heer Dam werd in 1911 ter plaatse jachtopziener. Hij heeft dus altijd wel met de ganzen te maken gehad. Tientallen jaren geleden kwamen er hier vooral Grauwe Ganzen en Rietganzen voor. Kolganzen werden ook toen wel gezien. Het totale aantal ganzen was in ieder geval beduidend kleiner dan thans. 's Nachts verbleven de ganzen op het petgatengebied van de nog niet geheel drooggelegde Grote Veenpolder onder Nijbeets. Het is dus wel merkwaardig dat juist de Grauwe Gans en de Rietgans nu vrijwel niet meer in het gebied voorkomen. Voor de eerstgenoemde soort is dat wel te verklaren. Wanneer deze gans in september-november in grote getale in ons land op de doortrek verblijft, is er vaak nog weinig overstroomd grasland beschikbaar. De Grauwe Gans lijkt ons meer dan de andere soorten gebonden aan de onmiddellijke nabijheid van veel open water.

B. Tegenwoordig voorkomen.

1. De soorten.

Het betreft hier een typisch Kolganzen-gebied. Meestal is meer dan 90% (vaak zelfs 95—99%) der aanwezige ganzen van deze soort. Brandganzen worden vaak waargenomen, Kleine Rietganzen veel minder. Waarnemingen van de Grauwe Gans en de Rietgans zijn tegenwoordig zeldzaam.

2. De Kolgans — *Anser albifrons* (Scop.)

In tabel 1 zijn een aantal waarnemingen van deze soort verwerkt. Voor

de jaren 1944—1945 tot en met 1955—1956 zijn niet veel gegevens beschikbaar. Van de volgende jaren is meer bekend. Als er in een bepaalde maand twee of meer waarnemingen gedaan werden (en dat is vaak het geval) dan is het hoogste aantal gebruikt. In de tabel is niet vermeld of de ganzen bij Beetsterzwaag (B) of bij Gorredijk (G) werden gezien. Soms werd het gebied bij Gorredijk niet bezocht, waardoor de tellingen op dergelijke dagen mogelijk onvolledig zijn. In de tabellen 1 en 3 is met deze foutenbron geen rekening gehouden. De vermelde maandmaxima zijn meestal niet uitzonderlijk hoog vergeleken bij andere gegevens uit dezelfde maand. Enige voorbeelden lichten dat toe.

14 december 1957: 3500 bij B; G niet bezocht.
 23 december 1957: 1500 bij B; G niet bezocht.
 30 december 1957: 3750 bij B en G.
 12 februari 1961: 11.500 bij B en G.
 25 februari 1961: 12.750 bij B en G.

Het voorkomen kan in het kort als volgt beschreven worden: In oktober verschijnen de eerste tientallen of zelfs honderden Kolganzen al in het begin van de maand (bv. 4 oktober 1952: 400). In november zijn in het algemeen enige honderden tot ruim duizend stuks aanwezig. In december worden de aantallen doorgaans groter (vaak zijn er enige duizenden). Ook na de jaarwisseling blijft de stijgende tendens behouden. In februari wordt doorgaans de top bereikt. In de eerste helft van maart zijn er meestal nog veel ganzen. Daarna nemen de aantallen snel af. Het is waarschijnlijk dat de vogels bij zacht weer eerder vertrekken dan bij koude. Hierop zouden althans enige waarnemingen der laatste jaren kunnen wijzen.

1959: koud weer.

11 maart: 10.000 bij B; G niet bezocht.
 21 maart: 3500 bij B; G niet bezocht.

1961: zacht weer.

4 maart: 3000 bij B; G niet bezocht.
 11 maart: 135 bij B; bij G niets.

April-waarnemingen zijn hier niet bekend. Wel werden er 2 ex. gezien op 3 mei 1958.

Aantallen van 5 à 10.000 of meer worden niet ieder jaar waargenomen. Voor een winter als 1959—1960 is dat mogelijk te verklaren door de lage waterstanden tengevolge van de droogte, zodat maar een beperkt oppervlak overstroomd grasland, dat als slaapplaats dienst doet, beschikbaar was.

Het is verder opvallend dat de waargenomen aantallen ook midden in de winter vrij sterk kunnen wisselen. Een enkele maal is daar misschien wel een

oorzaak voor vast te stellen. Een dikke sneeuwlaag doet het aantal ganzen blijkbaar sterk dalen. Meestal is er echter met de weersgesteldheid of een andere factor geen opvallend verband. Over de bewegingen van de ganzen binnen het gehele overwinteringsgebied is nog weinig bekend.

Tabel 1

Kolganzen bij Beetsterzwaag en Gorredijk (meestal maximum aantallen)
White-fronted geese near Beetsterzwaag and Gorredijk (mostly maximum numbers)

winter	oktober	november	december	januari	februari	maart
1944—45 1949—50		honderden (hundreds) 400				400
1951—52 1952—53 1953—54	100 400	honderden (hundreds)			duizenden (thousands) 10000	enige duizenden (some thousands)
1954—55						
1955—56 1956—57				200 3500		
1957—58 1958—59			3000 3750 2500	2000	8000 2500	4000 18000
1959—60 1960—61	600 500	500 750 1150	2300 2800	1750 7000	3400 12750	3700 3000

3. De Kleine Rietgans — *Anser fabalis brachyrhynchus* (Baill.).

Voor deze gans is het gebied geen belangrijke pleisterplaats. Op 7 van de 40 waarnemingsdagen werden Kleine Rietganzen gezien. Het RIVON-archief bevat nog 6 andere gegevens. Van de totaal 13 waarnemingen vallen er 9 tussen 12 december en 21 januari. In tabel 2 zijn alle gegevens opgenomen.

Tabel 2

Kleine Rietganzen bij Beetsterzwaag en Gorredijk. (Alle waarnemingen).
Pink-footed geese near Beetsterzwaag and Gorredijk. (Complete list of observations).

16 maart	1944:	3	21 februari	1959:	100
november	1952:	3	26 februari	1959:	klein aantal
18 december	1956:	4	21 december	1959:	1300
23 december	1957:	1	2 januari	1960:	40
19 januari	1958:	3	3 januari	1960:	5
13 december	1958:	30	21 januari	1960:	30
31 december	1958:	375			

4. De Brandgans — *Branta leucopsis* (Bechst.)

Deze soort is de laatste jaren meestal aanwezig. Op 28 van de 40 eigen waarnemingsdata werd de soort gezien. Het verloop van de aantallen toont

weinig regelmaat. Wanneer er veel Kolganzen zijn, houdt dat niet in dat er tegelijkertijd ook veel Brandganzen gezien worden (of omgekeerd). Enige waarnemingen tonen dat wel aan:

<i>Data</i>	<i>Kolganzen</i>	<i>Brandganzen</i>
14 december 1957	3500	200
31 december 1958	2500	30
7 februari 1959	4350	10
7 maart 1959	18000	bijna geen
3 januari 1960	580	80
12 februari 1961	11500	450

De Brandganzen zitten meestal vlak bij of tussen de Kolganzen, maar blijven doorgaans wel in één of meer groepen bij elkaar.

In tabel 3 worden voor verschillende jaren maandwaarnemingen (vaak maxima) vermeld. Opvallend is dat er vroeger dan december zelden Brandganzen worden waargenomen.

Het is merkwaardig dat in het RIVON-dossier pas vanaf het seizoen 1956—1957 waarnemingen van deze soort voorkomen. Op de 12 data uit de jaren 1945—1956 (waarvan de helft in oktober en november) werden geen Brandganzen gezien.

Uit tabel 3 blijkt dat het gebied bij Beetsterzwaag en Gorredijk voor de Brandgans slechts een pleisterplaats is van secundair belang, aangezien de aantallen hier doorgaans slechts enige tientallen tot enige honderden stuks bedragen. (In het seizoen 1961—1962 werden enige malen grotere aantallen Brandganzen waargenomen. Zo op 15 januari minstens 2300 en op 19 februari 1200—1500).

Tabel 3

Brandganzen bij Beetsterzwaag en Gorredijk (meestal maximum aantallen)
Barnacle geese near Beetsterzwaag and Gorredijk (mostly maximum numbers)

winter	november	december	januari	februari	maart
1956—57		9		1000	
1957—58		200	500	100	
1958—59		30		300	300
1959—60		5	100		35
1960—61	1	80	350	450	30

5. Andere soorten ganzen.

De Grauwe Gans, *Anser anser* (L.) en de Rietgans, *Anser fabalis* (Lath.) worden hier tegenwoordig zelden gezien. Voor deze soorten is het gebied kennelijk van weinig belang. Verrassend is overigens dat er op 26 februari 1959 vrij veel Grauwe Ganzen (aantal niet vermeld) werden gezien.

Grauwe Gans

26 februari 1959: vrij veel bij B; 20 bij G.
 21 januari 1960 : 1

Rietgans

11 maart 1959 : 1
 12 november 1960: 1

VII. Het gebied en het gebruik dat de ganzen er van maken.

Op de kaart is aangegeven welke terreinen door de ganzen bezocht worden. Meer westelijk liggen graslanden die eveneens door ganzen als voedselterrein gebruikt worden. Het is verder zeer waarschijnlijk dat deze vogels, op zijn minst zo nu en dan, de nacht doorbrengen bij Beetsterzwaag. Om het beeld niet te ingewikkeld te maken is er van afgezien de betreffende terreinen, die grotendeels zijn gelegen in de omgeving van Oldeboorn, hier ook te behandelen. Zulks temeer daar deze voedselgebieden nog onvoldoende zijn onderzocht.

Het volgende overzicht geeft de namen der afzonderlijke terreinen bij Beetsterzwaag en Gorredijk, met bij benadering het oppervlak dat voor de ganzen van belang is.

Terreinen bij Beetsterzwaag: Terwispeler Grootschar: 100 ha, Rome: 125 ha, De Dulf: 165 ha, Zomerpolder: 175 ha, Polder Oud-Beets: 100 ha, Grote Veenpolder: 500 ha (mogelijk meer), grasland ten N. van Terwispel: 100 ha, Zwaagster gaasten: 50 ha. Totaal ruim 1300 ha.

Terreinen bij Gorredijk: Fennen ¹⁾: 350 ha, Polder Langezwaag 200 ha. Totaal 550 ha.

Voor het gehele gebied tezamen staat de ganzen dus ruim 1850 ha grasland ter beschikking. Dit bedrag is vermoedelijk aan de lage kant genomen. Mogelijk kan het minstens met enige honderden ha uitgebreid worden.

Het totale oppervlak kan door de ganzen als voedselgebied gebruikt worden. Een kleiner of groter deel ervan staat 's winters doorgaans onder water. Wanneer de diepte van het water zo gering is dat een deel van de vegetatie er boven uitsteekt (half-overstroomd grasland), zoeken de ganzen er vaak voedsel. In het algemeen wordt zelfs aangenomen dat de Kolgans een sterke voorkeur voor dergelijk terrein zou hebben (zie Philippona en Mulder, 1960, die andere auteurs aanhalen). In dieper water (enige dm), als de ganzen niet kunnen staan, wordt veel minder voedsel gezocht. Hoogstens wordt af en toe gegrondeld (waargenomen in december 1960).

In de volgende terreinen kunnen 's winters overstromingen plaatsvinden, waardoor ze als slaapplek bruikbaar zijn: Rome, Terwispeler Grootschar, Miedlanden (De Dulf en Zomerpolder) en Fennen. In de andere terreinen komen overstromingen niet voor, zodat er ook geen ganzen zullen overnachten.

Op de Terwispeler Grootschar liggen de laagste stukken boezemland.

¹⁾ Men spreekt wel van Fennen en Kromten. Met de eerste naam wordt het gebied, met de tweede een water aangeduid, in de buurt waarvan de overstromingen het veelvuldigst plaatsvinden.

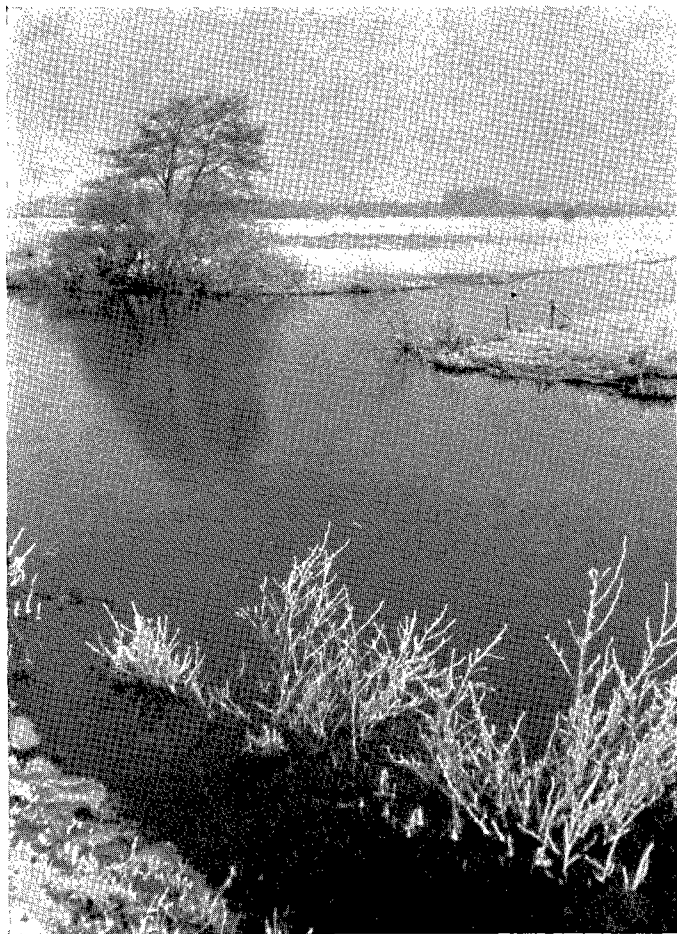

Foto: J. PHILIPPONA

Fig. 2. Kolganzen op de Terwispeler Grootzchar.
White-fronted Geese in the Terwispeler Grootzchar.

Fig. 1. De hooilanden in Rome (op de achtergrond).
The hayfields in Rome (in the background).

Foto: J. PHILIPPONA.

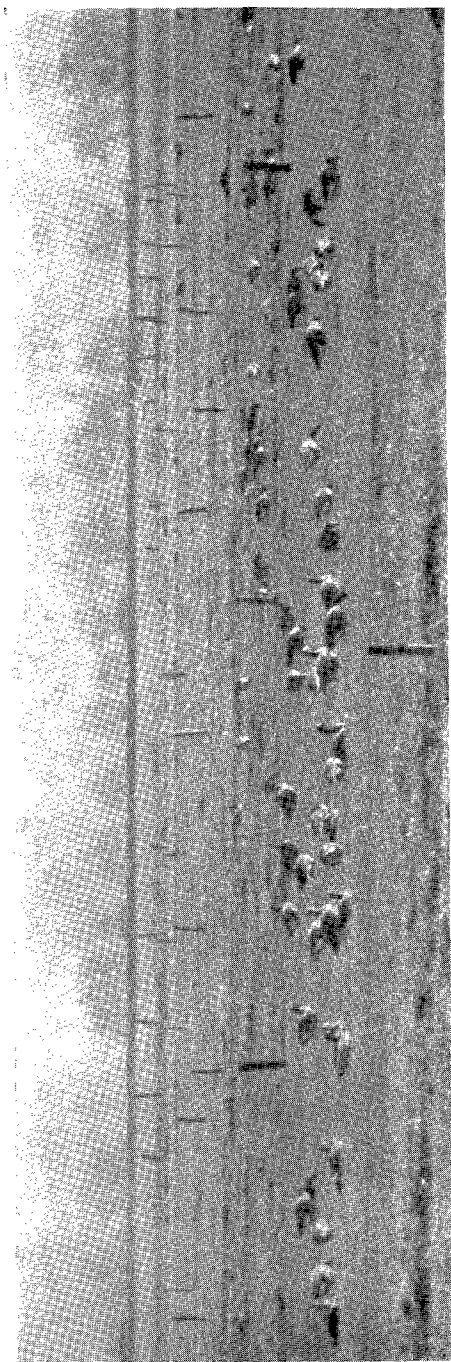
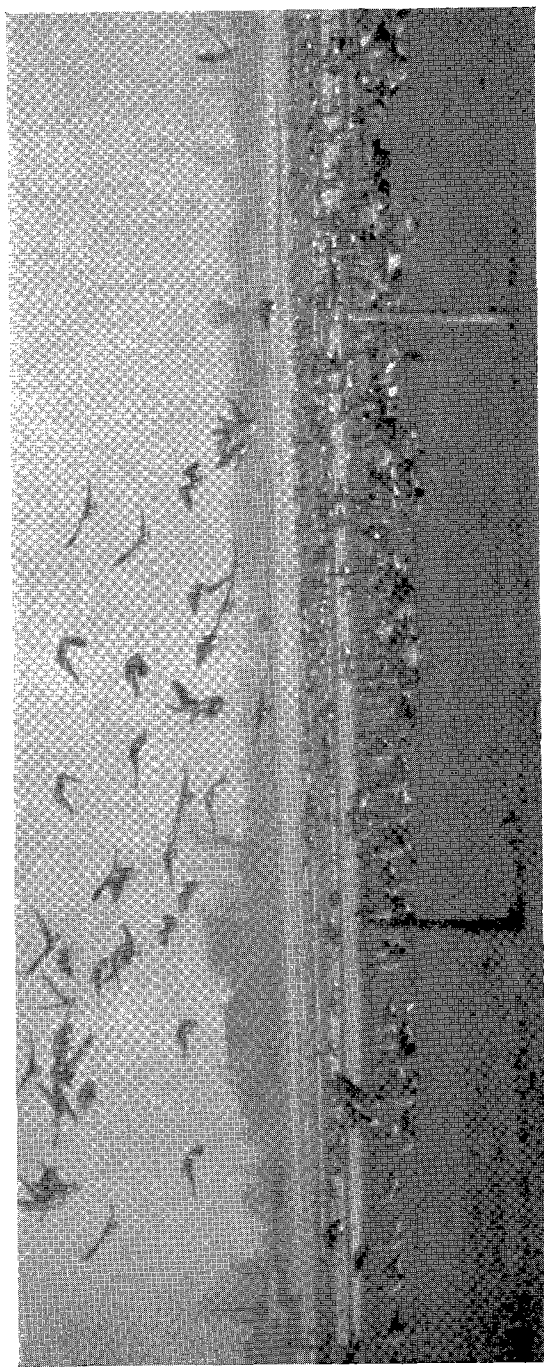

Fig. 3. Kolganzen in de Zomerpolder.
White-fronted Geese in the Zomerpolder.

Foto's: J. PHILIPPONA
Fig. 4. Kolganzen in de Fennen.
White-fronted Geese in the Fennen.

Hier komen de overstromingen het eerst voor. Dit gebied is waarschijnlijk (waarnemingen wijzen daarop) de belangrijkste slaappleats. Als echter ook daar het land droog is, zoals aanvankelijk in 1959—1960, slapen honderden Kolganzen op de kleine ondiepe vennen op de Heide van Duurswoude¹⁾, ongeveer 11 km ten oosten van Beetsterzwaag. Waarnemingen toonden aan dat deze ganzen bij Beetsterzwaag fourageren²⁾.

Tijdens het slapen kunnen de ganzen in ondiep water staan (waargenomen in Rome en Terwispeler Groot-schar) of in wat dieper water drijven (waargenomen in Zomerpolder) of op ijs staan of liggen (waargenomen in Fennen en Zomerpolder). Afgezien van de Kolganzen slapen Brandganzen soms met zekerheid in het gebied. Van enige Kleine Rietganzen werd dat ook wel eens vastgesteld.

Er zijn aanwijzingen dat er een zeker verband bestaat tussen de aantallen pleisterende ganzen en de oppervlakte overstroomd grasland. De ganzen schijnen wel minimum eisen te stellen aan de grootte van hun slaappleats. Voor enig begrip van deze eisen volgen nu waarnemingen uit een droge en een natte winter.

1959—1960. Droge winter, weinig overstroomd land.

29 november: Bij Beetsterzwaag komt geen ondergelopen land voor. 750 Kolganzen vliegen in de ochtendschemering van Duurswoude westwaarts en landen in de Miedlanden. 21 december: In de Miedlanden fourageren o.m. 2000—2500 Kolganzen. In de avondschemering landen honderden Kolganzen op een ven op de heide van Duurswoude³⁾. Later in de winter komt er op de Terwispeler Groot-schar een strook land van 8—10 ha onder water te staan. 20 februari: In de Grote Veenpolder en de Miedlanden fourageren 3000—3500 Kolganzen. In de schemering richt de avondtrek zich op de Terwispeler Groot-schar. 5 maart: In de Miedlanden pleisteren 3700 Kolganzen. 's Avonds richt zich ook nu weer de trek op de Terwispeler Groot-schar. In deze winter was dus een klein overstroomd gebied beschikbaar. (In de Fennen stond in de tweede helft van de winter 10 ha blank). Het aantal waargenomen Kolganzen bleef, althans op de waarnemingsdagen, ook in het hoogseizoen (februari) beneden de 4000.

1960—1961. Natte winter. Zeer uitgebreide overstromingen.

Een paar maal stond ongeveer 900 ha blank. Vanaf 6 december waren in ieder geval voor de duur van de gehele winter de Miedlanden en oppervlakten van afwisselende grootte in Rome, op de Terwispeler Groot-schar en in de Fennen overstroomd. Er waren dus slaappleats genoeg. Als zodanig werden alle genoemde terreinen benut. Het aantal Kolganzen was in het hoogseizoen aanzienlijk groter dan in het voorgaande jaar: 12 februari: 11.500, 25 februari: 12.750.

Voor dit ganzengebied zou de volgende regel opgesteld mogen worden: „Als er veel grasland onder water staat (100 tot enige honderden ha), is de

¹⁾ Op deze heide liggen 40 vennen van verschillende afmetingen. De 7 grootste zullen volgens een meting op de kaart elk 2—3 ha groot zijn.

²⁾ Eens (3 januari 1960) werd waargenomen dat er tegelijkertijd Kolganzen kunnen overnachten op de vennen bij Duurswoude en op de Terwispeler Groot-schar.

³⁾ De heer O. de Boer, jachtopziener te Beetsterzwaag, constateerde deze trek meerdere malen.

kans dat er zeer veel ganzen in het gebied komen pleisteren groter dan wanneer het overstroomde oppervlak nihil of zeer klein is (0—20 ha).” Dat er bij uitgebreide inundaties ook inderdaad veel ganzen moeten zijn, volgt daaruit echter niet automatisch. De aantallen worden mede door andere factoren bepaald (bv. de maand: in februari veel meer ganzen dan in november; de aanwezigheid van vorst of sneeuw).

Bij zeer grote en tegelijk diepe inundaties krimpt het oppervlak aan voedselterreinen in, maar voor de ganzen zijn de overstroomde gebieden als uitwijk-, rust- en slaappleaats van primair belang. De omgeving is bovendien zo rijk aan grasland, dat er voldoende voedselterreinen overblijven.

Het ganzengebied valt uiteen in enige complexen, nl. bij Beetsterzwaag en bij Gorredijk. Een derde complex in de omgeving van Oldeboorn, dat met de twee andere waarschijnlijk wel enige samenhang vertoont, blijft in deze publikatie verder buiten beschouwing. De voedselterreinen en slaappleaatsen bij Beetsterzwaag en Gorredijk hangen in ieder geval nauw samen, hetgeen blijkt uit gelijktijdig en/of afwisselend gebruik ervan. De volgende waarnemingen kunnen dat illustreren.

27 december 1960: Overdag bij B. enige honderden ganzen (hier steeds Kolganzen bedoeld). In de Fennen wel 3000. In de avondschemering is er trek van B. naar de Fennen.

28 december 1960: 's Morgens in duisternis zeker 1000 ganzen op slaappleaats in Rome. Later in de morgen blijken er in de Fennen ook veel te zijn. Om 14 uur trekken er een paar honderd uit richting Fennen naar de overstroomde Zomerpolder waar er later 1000—1500 geteld worden. In avondschemering is er sterke trek van gebieden bij B naar de Fennen. Toch is er ook enige trek in omgekeerde richting. 's Avonds worden er nog ganzen gehoord op de Terwispeler Grootzchar.

29 december 1960: 's Morgens in schemering zeker 2000—2500 Kolganzen op slaappleaats in Fennen. Daarna wegtrek. 's Middags bij Cornelia-hoeven (Grote Veenpolder) 2200 ganzen die ook 's avonds blijven grazen (lichte maan).

30 december 1960: 's Morgens vroeg geen Kolganzen op slaappleaats in Fennen. Ze zitten op het ijs in de Zomerpolder. Omstreeks zonsopgang vliegen ze naar de Zuidoostpolder waar ze (het zijn er 2500) bijna de gehele dag blijven.

Merkwaardig voor deze pleisterplaats is verder dat voedselterreinen en slaappleaatsen vlak bij elkaar kunnen liggen. Soms vliegen de ganzen bij ochtend- en avondtrek slechts enige honderden meters, vaak niet meer dan enige kilometers. Over dit onderwerp in het algemeen werd reeds geschreven door Lebrecht (1959).

De voorkeur van de ganzen voor de hier beschreven streek is wel te verklaren. Vroeger waren er vooral in het binnenland (in Nederland en bv. ook in Duitsland) veel meer ganzenpleisterplaatsen. De oorzaken van het verdwijnen daarvan zijn beschreven door Lebrecht (1959), Mörzer Bruyns (1958), Philippoona en Mulder (1960) en Ringleben (1957), terwijl onlangs Mörzer Bruyns (1961) de aandacht heeft gevestigd op het verloren gaan van enige zeer belangrijke watervogelgebieden in West-Duitsland.

Bij Beetsterzwaag en Gorredijk zijn echter nog steeds belangrijke voor-

waarden vervuld: 1. overstromingen; 2. aanzienlijk oppervlak der afzonderlijke terreinen en van het gehele gebied; 3. veel grasland; 4. weinig wegen dwars door de terreinen (de nieuwe rijksweg 43 is een van de uitzonderingen); 5. veel terreinen zijn onbewoond; 6. er komen in de meeste terreinen weinig mensen (Rome en Terwispeler Grootschar zijn niet voor publiek toegankelijk); 7. de jacht is weinig intensief en wordt op verstandige wijze beoefend.

VIII. Slotbeschouwing

Het hier beschreven gebied is een van de belangrijkste ganzenpleisterplaatsen in West-Europa. In Nederland is het een van de meest vooraanstaande Kolgansgebieden.

Voor het behoud van de graslanden bij Beetsterzwaag en Gorredijk als pleisterplaats voor Kolganzen en vele andere soorten watervogels en steltlopers zal het van het grootste belang zijn, dat na het uitvoeren van voorgenomen ontwateringsplannen iedere winter een zeker oppervlak¹⁾ onder water gezet kan worden, dat in grote delen van het gebied geen wegen worden aangelegd en dat de rust van de belangrijkste terreinen behouden blijft.

IX. SUMMARY:

The surroundings of Beetsterzwaag and Gorredijk as a haunt for geese.

Near the small villages of Beetsterzwaag and Gorredijk, in the eastern part of Friesland lies one of the most important wintering places for geese of Western-Europe (see map). The area consists of two large complexes a few kilometres apart.

The locality comprises about 4600 acres of grassland, on which the geese are feeding. It forms a very favourable habitat for geese and other wildfowl, for the following reasons:

1. Parts of the grasslands are flooded (in dry winters 50—100 acres, in wet winters much more: 250—2000 acres). The flooded fields provide the geese with ideal roosts.
2. The country is rather thinly populated. Most of the feeding grounds are uninhabited.
3. The number of roads is small. Big areas are quite without roads.
4. Shooting is not very intensive.

Part of the landscape is just what one expects in a goose-locality: spacious grasslands with few trees and a small number of farm-houses (see photographs 3 and 4). But the eastern part of the locality offers a more remarkable sight. The hayfields of "Rome" and the "Terwispeler Grootschar" are bounded by small woods. Some allotments have strips of wood on three sides (see photographs 1 and 2).

The locality is mainly a haunt for the White-fronted goose. Table 1 shows the numbers in some different years. In most cases the maximum numbers are given.

Smaller numbers of Barnacle geese (see table 3) were very common in the last few years. Pink-footed geese are sometimes seen, mostly in small numbers (see table 2). The Grey-lag goose and the Bean goose are rare at present. About 40—50 years ago

¹⁾ Het zal na het voorgaande duidelijk zijn, dat men hierbij niet te zuinig mag zijn. Voor de ganzen is 100 ha onder water staand gebied vermoedelijk voldoende. Wil men ook de duizenden eenden en honderden Kleine Zwanen, die hier vaak overwinteren, terwille zijn, dan mag dat oppervlak zelfs zeker 150—200 ha groot zijn.

Greylags and Beans probably were the most common of all the kinds of geese in this locality. Anyhow the numbers of wintering geese in those years were probably smaller than at present.

Like other good haunts for waterfowl, the present one is threatened by drainage-improvement. Fortunately it seems possible to retain the flooding of a certain part of the area.

X. LITERATUUR:

- Kussendrager Hzn, D. (1959): Vogels van Opsterland. Vanellus 5, 6 en 7—8: 105—110, 133—137 en 156—159.
- Lebret, T. (1959): De afstand tussen voedselgebied en slaappleats bij ganzen, vnl. in Nederland. Limosa 32: 23—30.
- Mörzer Bruyns, M. F. (1957): De Brandganzen (*Branta leucopsis*) van de Bant. De Levende Natuur 60: 288—291.
- (1958): Pleisterplaatsen van Wilde ganzen in Nederland. De Levende Natuur 61: 121—126.
- (1960): De Putting bij Kloosterzande als pleisterplaats van Kolganzen (*Anser albifrons*). De Levende Natuur 63: 97—103.
- (1961): Bedreigd Waterwild. Natuur en Landschap. Voorzomernummer 1961: 14—19.
- Philippona, J. en Th. Mulder (1960): Het Voorkomen van de Europese Kolgans, *Anser a. albifrons* (Scop.) in het bijzonder in Nederland. Limosa 33: 90—127.
- Philippona, J. (1961): De lage graslanden bij Beetsterzwaag en Gorredijk als pleisterplaats van ganzen en andere vogels. De Levende Natuur 64: 91—96.
- Ringleben, Herbert (1957): Die Wildgänse Europas. Wittenberg Lutherstadt.
- Zijlstra, L. en Bauke van der Veen (1958): Het voorkomen van ganzen in Friesland. De Levende Natuur 61: 202—205.

De Krooneend (*Netta rufina*) in Nederland

(i.v.m. het Europese optreden)

door

A. TIMMERMAN

Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud.
(Mededeling nr. 118)

(*The Redcrested Pochard in the Netherlands*)

De Krooneend is een midden palearctische duikeend, die zijn voornaamste broedareaal heeft rondom de Kaspische Zee en het Aralmeer. De soort overwintert vooral in zuidelijk en zuidoostelijk gelegen gebieden van Zuid-West Azië, in de regel van de zuidoever van de Kaspische Zee in het westen tot de Indus in het oosten, Afganistan, Beloetsjistan en het noordelijke en centrale gedeelte van Voor-Azië (Hartert, 1921; Eijkman, 1941; Voous, 1960).